

ПРИНУДНА ТРУДНОЋА У МЕЂУНАРОДНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Сажетак

Основна сврха овог чланка јесте истраживање деликта принудне трудноће у међународном кривичном праву. Реч је о питању које у српској науци, осим у оквиру општих радова монографског карактера, до сада није било подробније разматрано. У првом делу рада аутор укратко излаже историјски развој идеје о принудној трудноћи као међународном кривичном делу, те процес њеног укључивања у Римски статут Међународног кривичног суда. Затим се, у централном делу рада, спроводи догматска обрада материјалноправне одредбе о принудној трудноћи, која је у Римском статуту предвиђена као један од облика како злочина против човечности, тако и ратних злочина. Аутор се такође осврће и на однос који ово кривично дело има са кривичним делом геноцида. Коначно, последња целина чланка посвећена је анализи у историјском смислу првој судској пресуди за принудну трудноћу, а коју је донео Међународни кривични суд у случају Ongwen. Аутор закључује да је инкриминација принудне трудноће веома сложена, чиме је умањена њена практична вредност, а што је последица крајње различитих решења по питању трудноће у упоредном праву.

Кључне речи: принудна трудноћа, Међународни кривични суд, Римски статут, злочини против човечности, ратни злочини.

---

* Аутор је асистент на Правном факултету Универзитета у Београду. Електронска адреса аутора: aleksa.skundric@ius.bg.ac.rs.

1. УВОД

Полна слобода је, у поређењу са неким другим вредностима (попут живота, тела, па и имовине), релативно касно почела да буде предмет интересовања међународног хуманитарног права, те последично и у међународног кривичног права.¹ Са друге стране, понашања која у унутрашњим кривичним правима представљају кривична дела против полне слободе била су иманентна готово сваком оружаном сукобу до данас – сексуално насиље има своју дугу „ратну историју“.² Штавише, окружење које прати ратове, оружане сукобе и слична „нередовна стања“ погодује њиховом вршењу.³

До преокрета у међународном кривичном праву по питању ових кривичних дела долази током деведесетих година двадесетог века, а поготово са усвајањем Римског статута (у даљем тексту: РСт) Међународног кривичног суда (у даљем тексту: МКС). У њему је изричито инкриминисано шест сексуалних деликата као облика злочина против човечности, односно ратних злочина. Један од тих деликата јесте и принудна трудноћа, која представља предмет истраживања овог рада. Према РСт, „принудна трудноћа“ је: „Противправно лишење слободе жене која је принудно затруднела, са намером утицања на етнички састав било ког становништва или извршења другог тешког кршења међународног права. Ова дефиниција ни на који начин неће бити тумачена тако да утиче на националне законе који се односе на трудноћу.“⁴

2. ИСТОРИЈАТ РАЗВОЈА ПРИНУДНЕ ТРУДНОЋЕ У МЕЂУНАРОДНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ

По природи ствари, силовање као класично кривично дело против полне слободе може за последицу да има и трудноћу. Сходно томе, у неким унутрашњим кривичним правима се у том случају предвиђа тежи облик кривичног дела силовања. На пример, у српском праву је

¹ У том смислу: „...родно засновано насиље је константно било маргинализовано или одбацивано као природна последица рата“ - Barbara Bedont and Katherine Hall-Martinez, “Ending Impunity for Gender Crimes under International Criminal Court”, *The Brown Journal of World Affairs*, No. 1/1999, p. 65.

² Милан Шкулић, *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020, стр. 265.

³ „Ратови, тј. оружани сукоби су одувек са собом носили извесност сексуалне делинквенције“, Алекса Шкундрић, „Сексуални деликти у оружаним сукобима“, *Зборник студентских радова Правног факултета Универзитета у Београду*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2021, стр. 77.

⁴ Члан 7 став 2 тачка (f) РСт.

као тежи облик силовања алтернативно прописана и ситуација у којој је принудна обљуба за последицу имала трудноћу (члан 178 став 3 Кривичног законика⁵).⁶ У питању је кривично дело квалификовано тежом последицом.⁷ Ради се о „посебној и веома специфичној тежој последици, која, по логици ствари, оставља тешке психичке последице на жртву силовања.“⁸ Међутим, према цитираној одредби КЗ, наведени тежи облик силовања је довршен самим наступањем трудноће као такве услед силовања. Није дакле неопходно да је тако настала трудноћа касније принудно одржавана тј. да је на тај начин затруднела жена касније лишена слободе,⁹ а што је, видећемо, суштина објективне стране деликта принудне трудноће у међународном кривичном праву.

Трудноћа у вези са силовањем у међународном кривичном праву почиње да буде разматрана релативно касно.¹⁰ Штавише, чак и само силовање као „најкласичније“ кривично дело против полне слободе

⁵ Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

⁶ Слично решење постоји, примера ради, и у кривичном праву Аустрије, видети у: Милан Шкулић, *Кривична дела против полне слободе*, Службени гласник, Београд, 2019, стр. 187; Међутим, не познају сва упоредна права тежи облик силовања са трудноћом као тежом последицом (видети нпр. § 177 Кривичног законика Немачке, нав. према *Кривични законик Савезне Републике Немачке (StGB)*, Немачка фондација за међународну правну сарадњу (IRZ), Нови Сад, 2022).

⁷ Реч је о тежој последици у погледу које код учиниоца у овом случају може постојати било умишљај, било нехат: Милан Шкулић, *Кривична дела против полне слободе*, нав. дело, стр. 303; Наташа Делић, *Кривично право: посебни део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021, стр. 102. Више о томе: Zoran Stojanović, *Krivično pravo: opšti deo*, *Pravna knjiga*, Београд, 2017, стр. 202; Игор Вуковић, *Кривично право: општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021, стр. 274.

⁸ Милан Шкулић, *Кривична дела против полне слободе*, нав. дело, стр. 304; Међутим, цитирани аутор исправно указује да је, сходно језичком тумачењу релевантне одредбе КЗ (члан 178 став 3), могуће да постоји овај тежи облик кривичног дела силовања и у случају ако је затруднела жена која је силовала мушкарца. Другим речима, могуће је да постоји овај тежи облик силовања и ако затрудни учинилац, а не искључиво пасивни субјект (жртва) силовања. Видети исто, стр. 304–305.

⁹ У случају да је жена која је услед силовања, дакле принудним путем затруднела, после још и лишена слободе (како би, примера ради, била онемогућена у намери да абортира), према српском кривичном праву постојао би (прави) стицај тежег облика силовања из члана 178 став 3 КЗ и одговарајућег облика кривичног дела противправног лишења слободе из члана 132 КЗ.

¹⁰ То пак не значи да је реч о пракси која је новијег датума. Напротив, тако нешто је још од античких времена пратило ратове и оружане сукобе. Видети: Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, *Michigan State Journal of International Law*, No. 2/2007, pp. 439–440; Више о историји „занемаривања“ принудне трудноће, и уопште сексуалних деликата у међународном ратном (касније и хуманитарном) праву, те последично и у међународном кривичном праву, видети у: Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, *William & Mary Journal of Women and the Law*, No. 3/2012, pp. 599–602.

није било препознато у статутима првих међународних војних трибунала у Нирнбергу и Токију, основаних након Другог светског рата.¹¹ До већег интересовања за сексуалне деликте, а тиме и за принудну трудноћу, у међународном кривичном праву долази тек током деведесетих година двадесетог века. У страниј литератури се наводи да је до тога дошло услед реакције на акте сексуалног насиља извршене током оружаних сукоба у бившој Југославији и Руанди.¹² Међутим, и

¹¹ Уопште о сексуалним деликтима у историји међународног хуманитарног и међународног кривичног права видети у: Julia Tétrault-Provencher, “Replicating the Definition of ‘Forced Pregnancy’ from the Rome Statute in a Future Convention on Crimes Against Humanity: A Tough Pill to Swallow”, *Hastings Journal on Gender and Law*, No. 2/2022, pp. 110–112.

¹² Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, *Nemesis*, No. 5/2002, p. 159; Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 440; Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 596 и pp. 602–605. Када је реч о оружаном сукобу у Босни и Херцеговини, треба напоменути да су оптужбе за масовну праксу принудне трудноће коју су наводно примењивале српске снаге према (углавном) муслиманским женама од Међународног суда правде (у даљем тексту: МСП) утврђене као неосноване: „Суд...налази да докази које је пред њега изнео тужилац не доказују да је постојао било који облик политике принудне трудноће...“ - ICJ Reports, *Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgement of 26 February 2007, para. 367. На ово исправно указују и неки од претходно цитираних страних аутора: Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 440 ref. 10; Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 596, ref. 4. Ипак, неки други страни аутори су некритички преузимали такве оптужбе као већ унапред истините. Тако нпр. један од њих тврди да су „српски извршиоци веровали да могу окончати (у смислу истребљења, прим. аут.) босанскохерцеговачко (истакао А. Ш.) становништво, путем зачињања деце босанскохерцеговачким женама (истакао А. Ш.). Ово уверење је бесмислено из два разлога. Прво, уверење је погрешно са становишта генетике. Ове бебе би биле пола босанскохерцеговачке (истакао А. Ш.), а пола српске. Друго, особа се обликује не само природним путем, већ и одгојем. Култура обликује појединца. Осим уколико дете подиже српски отац, мало је вероватно да ће дете бити издвојено из босанскохерцеговачке (подвукао А. Ш.) културе“: Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, *New Zealand Journal of Public and International Law*, No. 2/2006, pp. 315–316; О неоснованости ових исказа довољно говори већ цитирана одлука Међународног суда правде. Оно што је пак и више него уочљиво јесте да цитирани аутор не познаје ни најелементарнију историју Босне и Херцеговине, односно (бивше) Југославије уопште, а истовремено покушава да са одређеном дозом ауторитета на Србе у Босни и Херцеговини свали кривицу за тобожњи гнусни злочин масовне принудне плодње жена. Наиме, изгледа да цитирани аутор, као што смо више пута видели у цитираном тексту, за припаднике муслиманског (а касније бошњачког) народа као једног од три конститутивна народа у Босни и Херцеговини користи израз „Босанско-Херцеговци“, те Србе оптужује да су желели да затру „босанскохерцеговачки народ/становништво“. Најпре, такав народ ни тада, као ни сада, уопште није постојао, већ се израз „Босанац“ (евентуално и „Херцеговац“) користио и користи се за људе који живе у Босни и Херцеговини као држави (и бившој федералној јединици СФРЈ), а који су по националности могли бити Муслимани, Срби, Хрвати, Југословени, Јевреји итд. Дакле,

поред тога, принудна трудноћа није била инкриминисана у статутима *ad hoc* међународних кривичних трибунала Савета безбедности УН за бившу Југославију и за Руанду.

Ипак, на Светској конференцији о људским правима одржаној у Бечу 1993. године принудна трудноћа је означена као вид „кршења људских права жена у ситуацијама оружаног сукоба које представља кршење фундаменталних принципа међународних људских права и међународног хуманитарног права“ и које захтева „посебно ефективан одговор“.¹³ Такође, на Четвртој светској конференцији о женама одржаној у Пекингу 1995. године принудна трудноћа је посебно набројана као злочин против жена којим се крше њихова људска права у ситуацијама оружаног сукоба.¹⁴ Слично је учинила и Комисија УН за људска права када је у својој резолуцији из 1998. године принудну трудноћу препознала као кршење међународних људских права и међународног хуманитарног права.¹⁵ Тиме је утабан пут да се принудна трудноћа нађе и у статуту будућег сталног међународног кривичног суда.

2.1. Принудна трудноћа током преговора око усвајања Римског статута

Римски статут је први међународни уговор који посебно и изричито предвиђа принудну трудноћу као кривично дело.¹⁶ Међутим, приликом преговора око текста РСт није било сигурно да ће он уопште садржати и овај облик сексуалног насиља. Заправо, принудна трудноћа је током тих преговора била једно од најспорнијих питања.¹⁷

У суштини, највећи број држава који се противио посебном инкриминисању принудне трудноће у РСт то је чинио из страха да ће то ново кривично дело, а у складу са начелом комплементарности као једним од темељних начела РСт,¹⁸ производи правно дејство које ће бити од утицаја на забрану, односно ограничења права на абортус која

цитирани аутор показује потпуно непознавање проблематике сукоба у бившој Југославији тиме што наводи да су Срби желели да униште „босанскохерцеговачки“ народ.

¹³ Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 159.

¹⁴ Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 605.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Barbara Bedont, Katherine Hall-Martinez, “Ending Impunity for Gender Crimes under International Criminal Court”, нав. дело, р. 72.

¹⁷ Исто, р. 73.

¹⁸ Више о томе види у Милан Шкулић, *Међународно кривично право*, нав. дело, стр. 37–38.

постоје у тим државама.¹⁹ У литератури се истиче да је процес израде одредбе о принудној трудноћи „класична илустрација тежине у решавању супротстављених правних, политичких, културних и верских назора под окриљем међународног права“;²⁰ те да је овај процес „створио изненађујућу коалицију између католичких и арапских земаља, демонстрирајући снагу односа између права и религије“.²¹

Тако је Света Столица изнела предлог да се уместо „принудне трудноће“ инкриминише „принудна оплодња“.²² Такво кривично дело би практично било веома слично тежем облику силовања са трудноћом као тежом последицом. Такође, неке арапске земље су, између осталог, биле става да уопште нема потребе да се принудна трудноћа пропише као посебно кривично дело, већ да се она „једноставно може подвести под силовање“.²³

Са друге стране, заговорници засебног инкриминисања принудне трудноће су наглашавали да је она по својој природи независна од осталих сексуалних деликата (а пре свега силовања).²⁴ У том смислу, у литератури се посебно истиче да код принудне трудноће виктимизација жене траје „доста дуже него у случају силовања“.²⁵ Уз то, групе

¹⁹ У том смислу: Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 162; Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 607; Rosemary Anna Baird Grey, *Prosecuting sexual and gender crimes in the International Criminal Court – Historical legacies and new opportunities*, PhD thesis, University of New South Wales, School of Social Sciences, Faculty of Arts and Social Sciences, 2015, р. 95.

²⁰ Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, нав. дело, р. 330.

²¹ Исто.

²² Види Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 162; Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, нав. дело, р. 323–325; Rosemary Grey, “The ICC’s First ‘Forced Pregnancy’ Case in Historical Perspective”, *Journal of International Criminal Justice*, No. 5/2017, р. 920.

²³ Више о ставовима већине арапских и, уопште, доминантно исламских држава по овом питању види у Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 607; Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, нав. дело, р. 325.

²⁴ Приликом рада на РСт, највећи заговорник прописивања принудне трудноће као посебног кривичног дела била је Женска група за родну правду у МКС-у (енг. *Women's Caucus for Gender Justice in the ICC*). Више о активностима ове групе види у Barbara Bedont, Katherine Hall-Martinez, “Ending Impunity for Gender Crimes under International Criminal Court”, нав. дело, р. 66–69; Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 440; Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, нав. дело, р. 326–327.

²⁵ Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy

које су се противиле ватиканском предлогу да се „принудна трудноћа“ замени „принудном оплодњом“, указивале су на то да би термин „принудна оплодња“ био превише узак пошто би се само односио на принуђавање жене да затрудни, те би изоставио важан аспект (принудног) одржавања њене трудноће.²⁶

Напоследку, учесници дипломатске конференције у Риму су успели да дођу до компромиса.²⁷ Принудна трудноћа јесте укључена у текст РСт и дефинисана је као „противправно лишење слободе жене која је принудно затруднела, са намером утицања на етнички састав било ког становништва или извршења другог тешког кршења међународног права“, али је ради отклањања бојазни држава чија унутрашња права или потпуно забрањују или значајно ограничавају могућност абортуса, у одредбу о овом кривичном делу унета и друга реченица која гласи:²⁸ „Ова дефиниција ни на који начин неће бити тумачена тако да утиче на националне законе који се односе на трудноћу“.^{29, 30}

3. ПРИНУДНА ТРУДНОЋА У ОДРЕДБАМА РИМСКОГ СТАТУТА

У РСт принудна трудноћа је предвиђена као један од облика злочина против човечности³¹ и као један од облика ратних злочина, учињених како у међународном,³² тако и у немеђународном (унутрашњем) оружаном сукобу.³³ Према томе, за постојање принудне трудноће у склопу ових кривичних дела неопходно је и постојање њихових општих (контекстуалних) елемената. У погледу злочина против човечности то је захтев да је принудна трудноћа учињена у оквиру ширег

---

under the Rome Statute”, нав. дело, р. 620. У том смислу и: „Ово кривично дело наноси неупоредив бол жртвама кроз запоседање жениног тела и њеног приморавања да носи дете свог силоваатеља“ - Barbara Bedont, Katherine Hall-Martinez, “Ending Impunity for Gender Crimes under International Criminal Court”, нав. дело, р. 74.

²⁶ Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 162.

²⁷ Исто; Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, нав. дело, р. 313.

²⁸ Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 607–608.

²⁹ Члан 7 став 2 тачка (f) РСт.

³⁰ Поред РСт, принудна трудноћа још постоји и у Статуту Специјалног суда за Сијера Леоне (члан 2 став 1 тачка [g]), у којем је набројана као један од облика злочина против човечности (не и ратних злочина).

³¹ Члан 7 став 1 тачка (g) РСт.

³² Члан 8 став 2 тачка (b) (xxii) РСт.

³³ Члан 8 став 2 тачка (e) (vi) РСт.

или систематског напада против било ког цивилног становништва,³⁴ док је у случају ратних злочина неопходно постојање оружаног сукоба, међународно³⁵ или немеђународног (унутрашњег).³⁶ Ипак, имајући у виду да обрада ових општих обележја злочина против човечности, то јест ратних злочина, превазилази обим овог рада, ми ћемо се у његовом даљем тексту ограничити на анализу искључиво оних обележја принудне трудноће која су дистинктивна у односу на остале облике злочина против човечности, односно ратних злочина. Иначе, важно је истаћи да су та обележја идентична било да се ради о принудној трудноћи као облику злочина против човечности, било да се ради о њој као облику ратних злочина, те ћемо због тога даљу анализу концентрисати на један, а не на два паралелна колосека.³⁷

3.1. Објективна обележја принудне трудноће

Радња извршења овог кривичног дела је противправно *лишење слободе* (истакао А. Ш.) жене која је принудно затруднела.³⁸ Дакле, сама принудна обљуба која је резултирала трудноћом жене уопште није радња извршења принудне трудноће. Штавише, није нужно да је (иако ће то по природи ствари бити случај) уопште и дошло до обљубе, односно силовања, да би постојало ово кривично дело – довољно је да је дошло до принудне оплодње жене.³⁹ Принудна оплодња значи заче-

³⁴ Члан 7 став 1 и став 2 тачка (а) РСт.

³⁵ Члан 8 став 2 тачка (b) РСт.

³⁶ Члан 8 став 2 тачка (e) РСт.

³⁷ Материјалноправна одредба принудне трудноће која је релевантна како за злочине против човечности, тако и за ратне злочине дата је у члану 7 став 2 тачки (f) РСт. Акт Елементи кривичних дела, као „једна врста допуне Статута у погледу конкретних инкриминација“ (Милан Шкулић, *Међународно кривично право*, нав. дело, стр. 73) не садржи ништа ново у односу на матичну одредбу у РСт, а чак јој и понешто одузима, те се тако према том акту не захтева да лишење слободе жене која је принудно затруднела буде „противправно“ (вид. тачку 1 уз члан 7 став 1 тачку (g)-4). Ристивојевић је мишљења да су тиме „творци акта Елементи кривичних дела покушали да исправе грешку творца Статута“, иако признаје да се „овако очигледан захват творца Елемената кривичних дела у Статуту, не може прихватити са становишта односа та два акта“ - Бранислав Ристивојевић, *Међународна кривична дела – Део I*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр. 116; Више о атрибуту „противправно“ уз лишење слободе у анализираној инкриминацији видети у даљем тексту овог рада.

³⁸ Тако и Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 442. Упор. Miloš Babić, *Међународно кривично право*, Правни факултет у Банјој Луци, Банја Лука, 2011, стр. 154; Тијана Шурлан, *Злочин против човечности у међународном кривичном праву*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 325–326; Бранислав Ристивојевић, *Међународна кривична дела – Део I*, нав. дело, стр. 115.

³⁹ На пример, могуће је да је жена подвргнута принудној вештачкој оплодњи. У том смислу Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 163.

ће које је извршено противно вољи жене која је затруднела.⁴⁰ Реч је о претходном питању које најпре мора бити утврђено да би се прешло на испитивање осталих елемената деликта принудне трудноће.⁴¹ Уколико је жена затруднела консенсуално, неће се радити о принудној трудноћи као облику злочина против човечности/ратних злочина, чак и да је тако затруднела жена касније противправно била лишена слободе.

Жена која је принудно затруднела мора бити лишена слободе на начин који је противправан.⁴² У теорији има мишљења да је овде

⁴⁰ Није нужно да се ради о употреби физичке силе, исто. Принуду, дакле, и у овом контексту треба разумети на класичан кривичноправни начин, тако да она обухвата како силу, тако и претњу. Наиме, „опште је усвојено да се сила и претња означавају једним вишим, генеричним појмом, а то је појам принуде“, Zoran Stojanović, „O pojmu pretnje u krivičnom pravu“, *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, br. 2/2013, str. 12.

⁴¹ У том смислу Carmela Buehler, „War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law“, нав. дело, р. 163. Спорно је, међутим, на који начин треба утврдити да је кривичном делу принудне трудноће претходило принудно зачеће (видети Milan Markovic, „Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC“, нав. дело, р. 444). Оно што је јасно јесте да ће такво зачеће увек бити резултат неког другог, претходног кривичног дела (најчешће силовања). Ту можемо разликовати две ситуације. У првој (далеко чешћој) је исто лице извршило како претходно кривично дело (којим је принудно оплодило жртву), тако и само кривично дело принудне трудноће, према истој жртви. Тада би му требало судити у стицају за оба та кривична дела, те би се „претходно“ питање принудне оплодне практично решило истовремено са евентуалним постојањем принудне трудноће – у моменту правноснажности судске пресуде за оба та дела у стицају (на овај начин је поступио и МКС у својој до сада јединој правноснажној пресуди за принудну трудноћу, вид. *The Prosecutor v. Dominic Ongwen*, Trial Judgement, 4 February 2021, ICC-02/04-01/15, para. 3116 (Verdict), Counts 53, 54, 58, 59). У другој, ређој ситуацији, у којој је једно лице принудно оплодило жртву, а друго је према њој извршило кривично дело принудне трудноће, ствар је компликованија. Иако би и тада било идеално да се најпре сачека правноснажност осуђујуће пресуде за претходни деликт (принудну оплодњу), то неће увек бити могуће. Примера ради, ако је за то претходно кривично дело (нпр. силовање) окривљено лице које је у бекству, њему се, сходно правилима РСт, не може судити у одсуству (члан 63 став 1 РСт), те би онда доследна примена принципа да се најпре сачека правноснажна осуђујућа пресуда за претходно кривично дело могла довести до потпуне парализе поступка према лицу окривљеном за принудну трудноћу. Стога би требало узети да је у таквим случајевима суд ипак овлашћен да утврди постојање претходног деликта, сходно прописаним стандардима доказивања који постоје у праву МКС („изван разумне сумње“, вид. члан 66 став 3 РСт), а за потребе кривичног поступка који се води против лица окривљеног за принудну трудноћу. Такво његово решење овог претходног питања ни у ком случају, пак не би требало да обавезује било који суд у евентуалном накнадном поступку поводом тог деликта – правноснажна пресуда којом је постојање претходног деликта утврђено у поступку чији је главни предмет било кривично дело принудне трудноће би се у том новом, за претходно питање сада матичном поступку могла користити евентуално само као један од доказа оптужбе.

⁴² „Противправно лишење слободе треба разумети као било који вид ускраћивања физичке слободе противно међународном праву. Ускраћивање слободе не мора бити тешко и не захтева се да траје неко одређено време“, Maria Sjöholm, „Article 7 (1) (g): Crimes against humanity, Forced Pregnancy“, *Commentary on the Law of the International Criminal Court* (ed. Mark Klamberg), Brussels, 2017, p. 53 ref. 55.

придев „противправно“ излишан тј. да „нема такве норме која би дозвољавала задржавање силоване и трудне жене, па се чини да је овај део одређења присилне трудноће потпуно непотребан“.⁴³ Ипак, ваља подсетити да се противправност, која иначе представља један од састојака општег појма кривичног дела, и у унутрашњим кривичним правима не тако ретко наводи у самим законским описима конкретних инкриминација. Један од таквих деликата јесте управо кривично дело противправног лишења слободе из члана 132 КЗ. И поред тога што је у доктрини спорна правна природа противправности у овом случају,⁴⁴ *ratio legis* њеног уношења у законски опис јесте потцртавање разлике која постоји између легалног и нелегалног лишења слободе, будући да до легалног лишења слободе у свакодневном животу ипак долази релативно често. Из истих разлога сматрамо оправданим и постојање противправности у опису принудне трудноће из РСт. Наиме, сасвим је могуће да, на пример, полиција у склопу својих редовних овлашћења (на пример, у складу са чланом 291 Законика о кривичном поступку⁴⁵) лиши слободе трудну жену која је пар месеци раније била жртва силовања и услед чега је затруднела, а због неког сасвим другог кривичног дела за које се она сумњичи – такво лишење слободе не би било противправно, те не би постојао ни *actus reus* принудне трудноће.

Из претходно реченог произлази закључак да извршилац овог кривичног дела уопште не мора бити лице које је жену принудно оплодило,⁴⁶ иако ће то, по природи ствари, у највећем броју случајева бити исто лице. Другим речима, лице А ће одговарати за кривично дело принудне трудноће и у ситуацији у којој је жену принудно оплодило лице Б, уколико је лице А на тај начин затруднелу жену противправно

⁴³ Бранислав Ристивојевић, *Међународна кривична дела – Део I*, нав. дело, стр. 115.

⁴⁴ Док једни сматрају да се ради о обележју бића кривичног дела (Зоран Стојановић и Обрад Перић, *Кривично право: посебни део*, Правна књига, Београд, 2006, стр. 55; Наташа Делић, *Кривично право: посебни део*, нав. дело, стр. 69), други су става да је у овом случају реч само о наглашавању противправности као засебног елемента општег појма кривичног дела (Игор Вуковић, *Кривично право: општи део*, нав. дело, стр. 121).

⁴⁵ Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службеник гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

⁴⁶ „За довршење кривичног дела, довољно је да је извршилац лиши слободе жену коју је оплодио неко други“, Maria Sjöholm, “Article 7 (1) (g): Crimes against humanity, Forced Pregnancy“, нав. дело, р. 53 ref. 55. У том смислу и Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law“, нав. дело, р. 163; Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide“, нав. дело, р. 320.

лишило слободе и под условом да се код лица А стекну и одговарајући субјективни елементи овог кривичног дела.⁴⁷

За постојање овог кривичног дела није нужно да су принудна оплодња и противправно лишење слободе акти извршени у временском континуитету. Довољно је да је извршилац жену која је принудно затруднела противправно лишио слободе у било ком тренутку током њене трудноће. Са друге стране, принудна трудноћа је ипак трајно кривично дело, будући да подразумева противправно лишење слободе,⁴⁸ односно „стварање и одржавање одређеног противправног стања“.⁴⁹

Пасивни субјект (жртва) принудне трудноће, по природи ствари, може бити само лице женског пола. То је, уосталом, једини сексуални деликт предвиђен у РСт чији пасивни субјект може бити само лице једног пола.⁵⁰

Позадина оваквог формулисања *actus reus*-а принудне трудноће, то јест стављање акцента на противправно лишење слободе принудно затруднеле жене, лежи у иницијалној намери да се инкриминише недозвољавање тој жени да абортира. Међутим, будући да је одређени број држава које су учествовале у процесу израде РСт, као што смо видели, био (и остао) негативно настројен према абортусу као таквом, покушало се заобилазним путем доћи до истог исхода. Наиме, пошло се логиком да, ако неко лице хоће да забрани принудно трудној жени да абортира, мора ту жену и да лиши слободе како она не би отишла да абортира, било на легалан, било на нелегалан начин. Ипак, из текста одредбе РСт о принудној трудноћи произлази да је за постојање принудне трудноће ирелевантно да ли жена која је принудно затруднела уопште намерава да абортира или не.⁵¹ Довољно је само да се она противправно лишава слободе.⁵²

⁴⁷ Разуме се, одговорност лица А у овом случају не искључује одговорност лица Б за неко друго кривично дело, најчешће силовање.

⁴⁸ Бранислав Ристивојевић, *Међународна кривична дела – Део I*, нав. дело, стр. 117.

⁴⁹ Наташа Делић, *Кривично право: посебни део*, нав. дело, стр. 69.

⁵⁰ У том смислу Miloš Babić, *Međunarodno krivično pravo*, нав. дело, р. 154; Милан Шкулић, *Кривична дела против полне слободе*, нав. дело, стр. 486.

⁵¹ На пример, могуће је да жртва силовања, дакле жена која свакако није пристала на обљубу услед које је и затруднела (те последично није пристала ни на то да затрудни), не жели да абортира, већ да из различитих разлога ипак жели да роди дете.

⁵² Сходно изнетом, не можемо се сложити са тврдњама да је релевантан временски оквир у којем се може учинити кривично дело принудне трудноће од тренутка принудне оплодње до окончања трудноће (укључујући и побачај) или „до немогућности абортуса услед правних или медицинских разлога“ - Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 162; За постојање кривичног дела принудне трудноће није од значаја

3.2. Субјективна обележја принудне трудноће

Сходно општем правилу РСт,⁵³ кривично дело принудне трудноће се може извршити само са умишљајем.⁵⁴ Умишљај у овом случају може бити само директни, будући да се као субјективни елемент бића предвиђа и одговарајућа намера. Та намера је алтернативно прописана као: а) намера утицања на етнички састав било ког становништва, или б) намера извршења другог тешког кршења међународног права.⁵⁵ У литератури се примећује да је принудна трудноћа „једини сексуални деликт у РСт који захтева посебну намеру“.⁵⁶ Обе алтернативно прописане намере (а посебно прва) изложене су снажној доктринарној критици.

Тако, када се ради о намери да се утиче на етнички састав било ког становништва, Ристивојевић се реторички пита: „Како се може задржавањем трудне жртве силовања утицати на етнички састав становништва?“.⁵⁷ Такође, у литератури се с правом указује на немале доказне тешкоће које се стављају пред тужиоца прописивањем овакве намере као елемента принудне трудноће.⁵⁸

Друга алтернативно прописана намера представља намеру „другог тешког кршења међународног права“. Реч је о шире постављеном субјективном елементу него што је то случај са намером утицања на етнички састав становништва.⁵⁹ Будући да РСт не прецизира о ком

да ли принудно трудна жена услед правних или медицинских разлога може или не може да абортира. Једино што је значајно јесте да је она трудна и да је до трудноће дошло принудним путем, те да се онда она противправно лишава слободе. Дакле, временски оквир у којем се ово кривично дело може учинити јесте *све док траје трудноћа* (истакао А. Ш.) до које је дошло принудним путем.

⁵³ Вид. члан 30 став 1 РСт.

⁵⁴ У литератури се иначе истиче како је у склопу правила РСт „грубо говорећи, умишљај у принципу једини облик кривице“ - Јована Бановић, „Тачке спајања и раздвајања српског и међународног кривичног права на примеру чл. 30 Римског статута“, *Зборник радова са међународне научне конференције „Раскрића међународног кривичног и кривичног права – реформа правосудних закона Републике Србије“* (приредили Милан Шкулић, Ивана Миљуш, Алекса Шкундрић), Удружење за међународно кривично право и Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2023, стр. 129.

⁵⁵ Вид. члан 7 став 2 тачку (f) РСт.

⁵⁶ Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 618.

⁵⁷ Бранислав Ристивојевић, *Међународна кривична дела – Део I*, нав. дело, стр. 116.

⁵⁸ Вид. Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 612.

⁵⁹ Ни друга алтернативно прописана намера није поштеђена критика. Тако се нпр. истиче да се условљавањем постојања принудне трудноће намером учиниоца да тиме изврши друга тешка кршења међународног права то кривично дело спушта у ранг „мање значајних“ кривичних дела (а пре свега у односу на друге сексуалне деликте садржане у РСт). У том

кршењу међународног права треба да се ради (наводећи само да то треба да буде „тешко“ кршење), у обзир долази било које његово кршење које се може сматрати „тешким“. Као примери таквих кршења међународног права наводе се заточење принудно оплођене жене ради спровођења научних експеримената (као што су то нпр. радили нацисти током Другог светског рата) или у циљу поробљавања мајке и/или детета.⁶⁰

Намера, у било којем од два алтернативно прописана вида, мора постојати код учиниоца кривичног дела принудне трудноће, дакле код лица које је противправно лишило слободе жену која је принудно затруднела. Ова намера не мора да постоји и код лица које је исту жену претходно принудно оплодило.⁶¹ Такође, учинилац принудне трудноће мора бити свестан да је жена коју он противправно лишава слободе у одговарајућој намери принудно затруднела, те да тако настала трудноћа још увек траје.⁶²

3.3. Заштитни објект принудне трудноће

Имајући у виду досадашњу анализу деликта принудне трудноће, није изненађујућа констатација да је спорно шта је заштитни објект ове инкриминације.⁶³ Са једне стране, имајући у виду да се ради о кривич-

---

смыслу: Julia Tétrault-Provencher, “Replicating the Definition of ‘Forced Pregnancy’ from the Rome Statute in a Future Convention on Crimes Against Humanity: A Tough Pill to Swallow”, нав. дело, р. 130.

⁶⁰ Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 443. Поједини аутори наводе да случајеви намере другог тешког кршења међународног права обухватају и ситуације у којима „војници малтретирају сопствене цивиле“ - Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 163; Чини нам се да је цитирана ауторка желела да каже на то да је, у ситуацији у којој су и извршиоци и жртве принудне трудноће припадници исте етничке групе, могућа примена овог кривичног дела само у његовој другој варијанти тј. евентуално је могуће само постојање друге алтернативно прописане намере, а не и прве (тако изричито Julia Tétrault-Provencher, “Replicating the Definition of ‘Forced Pregnancy’ from the Rome Statute in a Future Convention on Crimes Against Humanity: A Tough Pill to Swallow”, нав. дело, р. 125). Међутим, такав закључак нужно не произлази из РСт. Штавише, сматрамо да постоји могућност (иако би она свакако била сасвим ретка), да, на пример, неко изразито „аутошовинистички“ настројено лице изврши кривично дело принудне трудноће према жртви која је истог етничитета као и оно и то баш у намери да, примера ради, смањи проценат учешћа „своје“ етничке групе у укупном становништву неке општине.

⁶¹ У том смислу Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 443–444.

⁶² У том смислу Rosemary Grey, “The ICC’s First ‘Forced Pregnancy’ Case in Historical Perspective”, нав. дело, р. 926.

⁶³ Ристивојевић (врло оштро) истиче да је одредба о принудној трудноћи „најбољи показатељ да свест о заштитном објекту није красила творце Статута приликом сврставања ове

ном делу које је у РСт правнотехнички груписано заједно са осталим сексуалним деликтима, могло би се рећи да је његов заштитни објекат онај који је заједнички и уопште за кривична дела против полне слободе – право на сексуално самоопредељење/аутономију/полну слободу.⁶⁴

Са друге стране, у литератури постоје мишљења да је принудна трудноћа, онако како је прописана у РСт, „мање усмерена ка заштити жене као појединца, а више ка заштити етничких група“.⁶⁵ И овде је централна мета критике прва алтернативно прописана намера, те се истиче да због ње релевантна одредба РСт „не успева да се фокусира на суштину злочина принудне трудноће, а то је кршење женских репродуктивних права, независно од њеног етничитета или етничитета учинилаца“.⁶⁶ Међутим, предмет критике је и друга алтернативно прописана намера, те се наводи да, услед ње, „дефиниција занемарује непосредне последице које принудна трудноћа има по аутономију жене и њено достојанство“.⁶⁷

Ми сматрамо да се код кривичног дела принудне трудноће ради о тзв. вишеобјектном кривичном делу.⁶⁸ Најпре, будући да се радња извршења овог кривичног дела састоји у противправном лишењу слободе, њиме се у првом реду штити слобода кретања пасивног субјекта.⁶⁹ Даље, будући да се ипак захтева посебно својство пасивног субјекта, односно да је реч о жени која је претходно принудно затруднела, може се рећи да се овим кривичним делом, иако посредно, штити и полна слобода тј. право на сексуално самоопредељење.⁷⁰ Коначно, имају-

---

бесмислене појаве у злочине против човечности“ - Бранислав Ристивојевић, *Међународна кривична дела – Део I*, нав. дело, стр. 117.

⁶⁴ Видети Зоран Стојановић и Обрад Перић, *Кривично право: посебни део*, нав. дело, стр. 55; Милан Шкулић, *Кривична дела против полне слободе*, нав. дело, стр. 257; Наташа Делић, *Кривично право: посебни део*, нав. дело, стр. 95.

⁶⁵ Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 616. Дрејк наводи да је принудна трудноћа, у свим актима у којима је била споменута, а који су претходили доношењу РСт, била означена као акт насиља усмерен ка женама, а не ка етничкој групи, те да је нагласак померен од жена ка етничитету тек током преговора око састављања текста РСт, исто, стр. 605.

⁶⁶ Julia Tétrault-Provencher, “Replicating the Definition of ‘Forced Pregnancy’ from the Rome Statute in a Future Convention on Crimes Against Humanity: A Tough Pill to Swallow”, нав. дело, р. 125.

⁶⁷ Исто, стр. 130.

⁶⁸ Вид. Игор Вуковић, *Кривично право: општи део*, нав. дело, стр. 69.

⁶⁹ О заштитном објекту код противправног лишења слободе вид. Наташа Делић, *Кривично право: посебни део*, нав. дело, стр. 69.

⁷⁰ На овом месту ипак ваља поново подсетити да, иако ће то најчешће бити случај, није нужно да је жена која је пасивни субјект принудне трудноће принудно затруднела искључиво услед неког другог кривичног дела против полне слободе (нпр. силовањем). Већ смо рекли да је могуће да до принудне оплодње дође и не-сексуалним путем, нпр. принудном вештачком

ћи у виду широко дефинисану другу алтернативно прописану намеру код овог кривичног дела, може се закључити да се њиме штити и практично веома широк спектар слобода и права прописаних међународним правом, а посебно, имајући у виду прву алтернативно прописану намеру, колективна права етничких група.⁷¹

3.4. „Ова дефиниција ни на који начин неће бити тумачена тако да утиче на националне законе који се односе на трудноћу“

Као што смо видели, одредба РСт о принудној трудноћи садржи и горе наведену другу реченицу.⁷² У теорији постоје различити ставови око њене правне природе и њеног правног дејства. С једне стране, има мишљења да она „осигурава да МКС неће признати опште право на абортус“,⁷³ те да би „ако се кривично дело принудне трудноће изврши на територији државе у којој абортус није дозвољен и у којој лишење слободе (трудне жене, прим. аут.) није противно законима те државе, било немогуће да се пред МКС гони за такву принудну трудноћу“. ⁷⁴ На линији овог размишљања је и закључак о бесмислености даљег постојања принудне трудноће у РСт уз наведену реченицу.⁷⁵

оплодњом. Стога напомињемо да се наша констатација о сексуалном самоопредељењу као посредном заштитном објекту принудне трудноће односи на убедљиво најчешћи случај принудне оплодње, а то је путем силовања. На трагу реченог, у страниој литератури се и прави разлика између сексуалног и тзв. репродуктивног насиља, које се одређује као „насиље које укључује кршење репродуктивне аутономије или које је усмерено ка људима због њихове репродуктивне способности“ - Rosemary Grey, “The ICC’s First ‘Forced Pregnancy’ Case in Historical Perspective”, нав. дело, р. 906). Цитирана ауторка даље наводи примере из којих се види да се, иако је то најчешће случај, сексуално и репродуктивно насиље не морају увек и у потпуности поклапати (исто, р. 909 ref. 18). Према томе, најтачније би било рећи да је један од (посредних) заштитних објеката принудне трудноће тзв. репродуктивна аутономија личности (право на репродуктивно самоопредељење), а која се најчешће преклапа са сексуалном аутономијом личности (правом на сексуално самоопредељење).

⁷¹ Више о колективним правима у међународном праву вид. Malcolm Shaw, *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, pp. 262–281.

⁷² Члан 7 став 2 тачка (f) РСт.

⁷³ Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 445.

⁷⁴ Исто, стр. 448. Цитирани аутор такође истиче да „ако су државе овлашћене да ограниче право на абортус када то желе, онда оне могу и да лише слободе жену како би је спречиле да абортира“ (исто, стр. 447).

⁷⁵ „Ако не постоји право на абортус, који је уопште смисао одредбе о принудној трудноћи у РСт? Силовање и противправно лишење слободе су већ забрањени у Статуту“ - Исто, стр. 446; Даље се наглашава како „невредност кључна за кривично дело принудне трудноће није у принудном затрудњавању – то би уобичајено било кажњиво као силовање или неко друго кривично дело – већ у томе што се жена принуђава да носи дете противно својој вољи. У супротном би Статут криминализовао „принудну оплодњу“, а не „принудну трудноћу“ - Исто, стр. 447.

На другој страни, пак, стоје аутори који истичу да „намера оних који су желели ово кривично дело у статуту није била да се криминализује ускраћивање услуга абортуса (што се сматра нечињењем у кривичном праву)“, већ су се „кривичним делом принудне трудноће хтели инкриминисати акти чињења и одржавања жене трудном (чињење у кривичном праву)“.⁷⁶ У том смислу, наглашава се да „државе са националним законодавством о окончању трудноће не крше *per se* међународно кривично право, те било које позивање на такво национално законодавство треба одбацити или сматрати ирелевантним“,⁷⁷ као и да „очито, национални закони који забрањују абортус не досежу до принудне трудноће, све док ови закони нису усмерени на „утицање на етнички састав било ког становништва или извршење тешких кршења међународног права“.⁷⁸

Радња извршења кривичног дела принудне трудноће није спречавање абортуса, већ противправно лишење слободе жене која је претходно принудно затруднела. То што ће такво лишење слободе готово увек за последицу имати и фактичку немогућност да се изврши абортус није од значаја за постојање овог кривичног дела.⁷⁹ Наиме, принудна трудноћа је делатносно, а не последично кривично дело – оно је формално довршено предузимањем радње извршења која се састоји у противправном лишењу слободе. Даља последица осујећења абортуса не представља последицу овог кривичног дела у ужем смислу, већ

---

⁷⁶ Barbara Bedont, Katherine Hall-Martinez, “Ending Impunity for Gender Crimes under International Criminal Court”, нав. дело, р. 74.

⁷⁷ Julia Tétrault-Provencher, “Replicating the Definition of ‘Forced Pregnancy’ from the Rome Statute in a Future Convention on Crimes Against Humanity: A Tough Pill to Swallow”, нав. дело, р. 135.

⁷⁸ Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, нав. дело, р. 328; Ипак, цитирани аутор убрзо додаје да, у складу са чланом 21 став 3 РСт (који садржи гаранцију не-дискриминације по различитим основама, укључујући и пол), анализирана реченица одредбе РСт о принудној трудноћи не може бити тумачена у раскораку са инструментима међународног права људских права, те да уколико национални закони о трудноћи крше међународно признато људско право, неће бити заштите у складу са анализираним реченицом (исто, стр. 329).

⁷⁹ Чак је могуће замислити и ситуацију у којој жена која је принудно затруднела и која је потом противправно лишена слободе ипак успе да абортира, иако је још увек лишена слободе. На пример, могуће је да неко (нпр. неко од стражара) успе да „прокријумчари“ лице које је способно да изврши услугу абортуса (легално или нелегално) у место у којем се та жена држи заточена. Лице које је ту жену лишило слободе би ипак одговарало за довршено кривично дело принудне трудноће, а не за покушај тог кривичног дела, јер је то кривично дело довршено у моменту када је оно предузело радњу извршења – противправно лишило слободе жену која је претходно принудно оплођена. То што је некако та жена ипак успела да абортира је у овом случају ирелевантно у погледу постојања кривичног дела принудне трудноће.

се ради тек о тзв. последици у ширем смислу.⁸⁰ Према томе, чак и да у одредби о принудној трудноћи у РСт нема друге реченице која говори о односу те инкриминације и националних закона о трудноћи, државе чланице РСт свакако не би биле у обавези да мењају правила свог унутрашњег права која се односе на забрану/ограничење права на абортус. Дакле, друга реченица у одредби о принудној трудноћи је сувишна.

3.5. Принудна трудноћа и геноцид

У страниј литератури питање могућности принудне трудноће као једног од облика кривичног дела геноцида заокупља пажњу немалог броја аутора. И ту су ставови подељени. Док се једни, из различитих разлога, генерално негативно опредељују о могућности подвођења принудне трудноће под геноцид,⁸¹ други ту могућност ипак допуштају.⁸² Заговорници идеје о принудној трудноћи као облику геноцида често наводе пресуду Међународног кривичног трибунала за Руанду (у даљем тексту: МКТР) у случају *Akeyasu* као кључни доказ у прилог својој тези.⁸³

До расправе око односа принудне трудноће и геноцида дошло је пре свега услед чињенице да и једно и друго кривично дело, поред општег субјективног елемента који се тражи за сва кривична дела у стварној надлежности МКС,⁸⁴ захтевају и одговарајућу посебну намеру. Та намера је код кривичног дела принудне трудноће алтернативно прописана и може се односити или на утицање на етнички састав било ког становништва, или на друго тешко кршење међународног права. У случају геноцида намера је усмерена на уништење у целини или делимично неке од заштићених група (тзв. геноцидна намера).⁸⁵ Дакле, сличност поготово постоји између прве варијанте посебне намере код принудне трудноће и геноцидне намере. Уколико се намерава утицање на етнички састав неког становништва, не ради ли се

⁸⁰ Вид. Zoran Stojanović, *Krivično pravo: opšti deo*, нав. дело, 2017, str. 113–115; Игор Вуковић, *Кривично право: општи део*, нав. дело, стр. 73–74.

⁸¹ Milan Markovic, “Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC”, нав. дело, р. 454–456; Alyson M. Drake, “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, нав. дело, р. 608–611.

⁸² Carmela Buehler, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, нав. дело, р. 161; Soh Sie Eng Jessie, “Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide”, нав. дело, pp. 335–336.

⁸³ *The Prosecutor v Akayesu*, Judgment, 2 September 1998, ICTR-96-4-T.

⁸⁴ Вид. члан 30 РСт.

⁸⁵ Члан 6 став 1 РСт. Једна од заштићених група јесте и етничка група.

онда истовремено и о намери да се барем делимично уништи нека етничка група? Етнички састав становништва представља однос између различитих етничких група које то становништво чине – уколико се намерава спровођење утицаја на тај састав, неминовно се намерава и смањење броја припадника једне етничке групе/група у односу на другу етничку групу/групе. А ако се намерава смањење броја припадника неке етничке групе, онда се то свакако може означити и као намеравање њеног макар делимичног уништења.

Према томе, чини нам се да је једино могуће разграничење принудне трудноће од геноцида спровести на објективном плану. Ту се најпре поставља питање да ли се објективна страна деликта принудне трудноће може подвести под неки од већ постојећих облика геноцида, односно, да ли се противправно лишење слободе жене која је претходно принудно затруднела, може подвести под неки од прописаних пет облика кривичног дела геноцида?⁸⁶ У фактичком смислу то јесте могуће, али то не значи да принудна трудноћа тада постаје некакав шести облик геноцида. На пример, врло је вероватно да ће услед противправног лишења слободе жене која је претходно принудно затруднела код те жене наступити тешке душевне патње, а неретко и тешке телесне повреде. Међутим, тада се не би радило о принудној трудноћи као облику геноцида, већ о његовом облику који се управо састоји у проузроковању тешких телесних повреда или тешких душевних патњи код чланова групе.

Према томе, принудна трудноћа са кривичноправног становишта представља само један од облика кривичних дела злочина против човечности и ратних злочина, а не и један од облика кривичног дела геноцида.

---

⁸⁶ У теорији су предмет разматрања биле могућности подвођења објективне стране принудне трудноће под два од пет прописаних облика геноцида: проузроковање тешких телесних повреда или тешких душевних патњи код чланова групе (члан 6 став 1 тачка (b) РСт), или предузимање мера усмерених на спречавање рађања унутар групе (члан 6 став 1 (d) РСт) - Alyson M. Drake, "Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute", нав. дело, р. 609. На сличан начин је поступио и МКТП у поменутој пресуди у случају *Akeyasu*, када је, између осталог, под „мере усмерене на спречавање рађања деце унутар групе“ као облик геноцида подвео и принудну трудноћу, те навео да „у патријархалним друштвима, у којима се чланство у групи утврђује према идентитету оца, пример мере усмерене на спречавање рађања унутар групе је случај у којем, путем силовања, жена која припада групи буде намерно оплођена од стране мушкарца који припада другој групи, са намером да она роди дете које последично неће припадати мајчиној групи“ - *The Prosecutor v. Akeyasu*, para. 507.

4. ПРИНУДНА ТРУДНОЋА У ПРАКСИ МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ СУДА

И поред тога што је РСт ступио на снагу још 2002. године, МКС је тек релативно недавно донео прву осуђујућу пресуду за принудну трудноћу.⁸⁷ Реч је о пресуди у случају *Ongwen*.⁸⁸ Доминик Онгвен (*Dominic Ongwen*) је био један од припадника тзв. Божје војске отпора (енг. *Lord's Resistance Army*) која већ неколико деценија води герилски рат у неколико афричких држава, а највише на територији Уганде.⁸⁹ Онгвен је, између осталог, осуђен и за принудну трудноћу као злочин против човечности (тачка 58 оптужнице), и за принудну трудноћу као ратни злочин (тачка 59 оптужнице).

Најзначајнији налази претресног већа у предмету *Ongwen* су следећи:

1. „Кривично дело принудне трудноће утемељено је на женином праву на личну и репродуктивну аутономију и праву на породицу.“⁹⁰
2. У погледу дела одредбе о принудној трудноћи који говори о томе да дата дефиниција ни на који начин неће бити тумачена тако да утиче на националне законе који се односе на трудноћу, суд је исправно стао на становиште да „последња реченица не додаје ново обележје кривичном делу – те стога и није репродукована у Елементима кривичних дела – већ ублажава забринутост да би се криминализација принудне трудноће могла видети као легализација абортуса.“⁹¹

⁸⁷ У литератури се наводи да су, и поред овакве „неактивности“ МКС, у периоду од ступања РСт на снагу „независне специјализоване организације редовно извештавале о случајевима у којима је принудна трудноћа извршавана потпуно некажњиво у различитим деловима света“, видети Julia Tétrault-Provencher, “Replicating the Definition of ‘Forced Pregnancy’ from the Rome Statute in a Future Convention on Crimes Against Humanity: A Tough Pill to Swallow”, нав. дело, pp. 107–108.

⁸⁸ *The Prosecutor v. Dominic Ongwen*, Trial Judgement, 4 February 2021, ICC-02/04-01/15. Другостепеном пресудом од 15. децембра 2022. године је, између осталог, део првостепене пресуде релевантан за принудну трудноћу у потпуности потврђен, те је првостепена пресуда, између осталог и у том делу, постала правоснажна.

⁸⁹ Видети Frank van Aker, “Uganda and the Lord’s Resistance Army: The New Order No One Ordered”, *African Affairs*, No. 12/2004, p. 335–357.

⁹⁰ *The Prosecutor v. Dominic Ongwen* (Trial Judgement), para. 2717; Овим је суд, чини нам се помало и претерано, сексуалну, односно прецизније речено репродуктивну аутономију жене ставио у први план, иако се за њу, као што смо видели, а сходно одредби РСт о принудној трудноћи може рећи да представља тек секундарни заштитни објект овог кривичног дела, док је његов примарни заштитни објект ипак слобода кретања.

⁹¹ Исто, para. 2721.

3. „Кривично дело принудне трудноће састоји се у противправном лишењу (принудно оплођене) трудне жене, са последицом да је та жена лишена репродуктивне аутономије.“;⁹²
4. „Принудна оплодња се може догодити пре или током противправног лишења слободе.“;⁹³
5. „Није нужно да је учинилац лично принудно оплодио жртву – лишавање слободе жене коју је неко друго лице принудно оплодило је довољно за кривично дело принудне трудноће.“;⁹⁴
6. „„Противправно лишење слободе“ значи да је жени ограничена слобода кретања противно стандардима међународног права.“;⁹⁵
7. „Принуда“ се код принудне оплодње жене која се противправно лишава слободе разуме тако да „обухвата исте принудне околности описане за друге деликте сексуалног насиља у овом Статуту. То значи да није нужно да је жена оплођена путем физичког насиља.“;⁹⁶
8. Као пример „намере извршења других тешких кршења међународног права“, као једне од две алтернативно прописане намере код принудне трудноће, наводи се намера да се жена која је лишена слободе „силује, сексуално пороби, пороби и/или мучи.“;⁹⁷
9. Напослетку, суд је утврдио и да се кривично дело принудне трудноће у конкретном случају састоји у „лишењу слободе принудно затруднеле жене у намери извршења других

---

⁹² Исто, пара. 2722; Овакав закључак суда нам се чини спорним. Наиме, видели смо да је кривично дело принудне трудноће формално довршено у моменту када је принудно затруднела жена противправно лишена слободе. Дакле, реч је о делатном, а не о последичном кривичном делу које ће тек за последицу у ширем смислу најчешће имати то да ће та жена бити лишена и репродуктивне аутономије тј. да ће моћи да абортира, иако би то желела.

⁹³ Исто, пара. 2723.

⁹⁴ Исто, пара. 2723.

⁹⁵ Исто, пара. 2724.

⁹⁶ Исто, пара. 2725; Суд даље објашњава да „принуда“ у овом контексту значи сила, или претња силом или принудом, попут такве проузроковане страхом од насиља, принуде, затварања, психолошког угњетавања или злоупотребе моћи, против ње или другог лица, или путем искоришћавања окружења принуде, или ако је жена која је затруднела била лица неспособна за давање стварног пристанка“ - Исто, пара. 2725.

⁹⁷ Исто, пара. 2727; Иначе, Онгвен је осуђен да је принудну трудноћу учинио са другом алтернативно прописаном намером (да изврши друго тешко кршење међународног права), а не са првом (да утиче на етнички састав становништва), што и не изненађује, будући да је друга алтернатива ипак далеко шире постављена од прве.

тешких кршења међународног права, без обзира да ли је оптужени посебно намеравао и да жену одржава трудном.⁹⁸

5. ЗАКЉУЧАК

Истраживање принудне трудноће у међународном кривичном праву указује нам на два закључка различитих нивоа општости. Најпре, што се самог деликта у кривичноправном смислу тиче, можемо рећи да је он формулисан на доста компликован начин. За његово постојање се најпре захтева да је већ као резултат неког претходног кривичног дела одређена жена оплођена, те да се онда тако оплођена жена противправно лиши слободе. Као да већ сама та конструкција није довољно сложена, РСт је још више компликује двома алтернативно прописаним намерама које такође морају постојати код учиниоца. Имајући у виду овакву структуру анализираног деликта, ни не чуди што је МКС тек недавно, а чак двадесет година од ступања на снагу РСт, донео прву пресуду за принудну трудноћу.

Други закључак је генералног карактера. Наиме, МКС је замишљен као универзални, светски кривични суд који би био надлежан за најтежа, међународна кривична дела која су од значаја за човечанство као целину. Другим речима, у РСт треба инкриминисати само она понашања око којих постоји широк консензус да их треба предвидети као међународна кривична дела у надлежности МКС. То, као што смо видели, ипак није био случај са принудном трудноћом, односно прецизније речено, са оним што су заговорници оригиналне концепције о принудној трудноћи као међународном кривичном делу желели да буде инкриминисано – да се у контексту који се тражи за злочине против човечности, односно ратне злочине, жена која је принудно остала у другом стању спречава да абортира. Као последица неслагања по поменутом питању, дошло се до компромисне дефиниције која је и укључена у РСт. Међутим, том дефиницијом је инкриминисано нешто сасвим друго у односу на оригиналну замисао.

Дакле, општи закључак који се намеће јесте да се приликом стварања међународног кривичног права, а поготово његовог посебног дела, ипак мора поћи од тога да се инкриминишу само она понашања која неспорно представљају тешке злочине према свим релевантним упоредним правним системима. У супротном, или ћемо добити сличне „компромисне“ дефиниције попут ове о принудној трудноћи, које

---

⁹⁸ Исто, параг. 2729.

ће имати не претерано велику практичну вредност, или ћемо пак добити више партикуларних међународно-кривичноправних система у којима ће важити различита кривичноправна правила.

ЛИТЕРАТУРА

Бановић Јована, „Тачке спајања и раздвајања српског и међународног кривичног права на примеру чл. 30 Римског статута“, у зборнику: *Зборник радова са међународне научне конференције „Раскрића међународног кривичног и кривичног права – реформа правосудних закона Републике Србије“* (приредили Милан Шкулић, Ивана Миљуш, Алекса Шкундрић), Удружење за међународно кривично право и Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2023, 127–135;

Вуковић Игор, *Кривично право: општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021;

Делић Наташа, *Кривично право: посебни део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021;

Ристивојевић Бранислав, *Међународна кривична дела – Део I*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014;

Стојановић Зоран и Перић Обрад, *Кривично право: посебни део*, Правна књига, Београд, 2006;

Шкулић Милан, *Кривична дела против полне слободе*, Службени гласник, Београд, 2019;

Шкулић Милан, *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020;

Шкундрић Алекса, „Сексуални деликти у оружаним сукобима“, *Зборник студентских радова Правног факултета Универзитета у Београду*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021, 77–94;

Шурлан Тијана, *Злочин против човечности у међународном кривичном праву*, Службени гласник, Београд, 2011;

van Acker Frank, “Uganda and the Lord’s Resistance Army: The New Order No One Ordered”, *African Affairs*, No. 12/2004, 335–357;

Babić Miloš, *Међународно кривично право*, Правни факултет у Банjoj Luci, Banja Luka, 2011;

Baird Grey Rosemary Anna, *Prosecuting sexual and gender crimes in the International Criminal Court – Historical legacies and new opportunities*, PhD thesis, University of New South Wales, School of Social Sciences, Faculty of Arts and Social Sciences, 2015;

Bedont Barbara and Hall-Martinez Katherine, “Ending Impunity for Gender Crimes under International Criminal Court”, *The Brown Journal of World Affairs*, No. 1/1999, 65–85;

Buehler Carmela, “War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide – The Crime of Forced Pregnancy in the Nascent System of Supranational Criminal Law”, *Nemesis*, No. 5/2002, 158–167;

Drake Alyson M., “Aimed at Protecting Ethnic Groups or Women? A Look at Forced Pregnancy under the Rome Statute”, *William & Marry Journal of Women and the Law*, No. 3/2012, 595–623;

Eng Jessie Soh Sie, „Forced Pregnancy: Codification in the Rome Statute and its Prospect as Implicit Genocide“, *New Zealand Journal of Public and International Law*, No. 2/2006, 311–338;

Grey Rosemary, “The ICC’s First ‘Forced Pregnancy’ Case in Historical Perspective”, *Journal of International Criminal Justice*, No. 5/2017, 905–930;

Markovic Milan, „Vessels of Reproduction: Forced Pregnancy and the ICC“, *Michigan State Journal of International Law*, No. 2/2007, 439–458;

Shaw Malcolm, *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003;

Sjöholm Maria, “Article 7 (1) (g): Crimes against humanity, Forced Pregnancy”, *Commentary on the Law of the International Criminal Court* (ed. Mark Klamberg), Brussels, 2017, 53–54;

Stojanović Zoran, „O pojmu pretnje u krivičnom pravu“, *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, br. 2/2013, 1–16;

Stojanović Zoran, *Krivično pravo: opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017;

Tétrault - Provencher Julia, “Replicating the Definition of ‘Forced Pregnancy’ from the Rome Statute in a Future Convention on Crimes Against Humanity: A Tough Pill to Swallow”, *Hastings Journal on Gender and Law*, No. 2/2022, 105–150;

ПРАВНИ ИЗВОРИ

Елементи кривичних дела (*Elements of Crimes*);

Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службеник гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС;

Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019;

Кривични законик Савезне Републике Немачке (StGB), Немачка фондација за међународну правну сарадњу (IRZ), Нови Сад, 2022;

Римски статут Међународног кривичног суда (*Rome Statute of the International Criminal Court*);

СУДСКА ПРАКСА

ICJ Reports, *Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgement of 26 February 2007;

The Prosecutor v Akayesu, Judgment, 2 September 1998, ICTR-96-4-T;

The Prosecutor v. Dominic Ongwen, Trial Judgement, 4 February 2021, ICC-02/04-01/15;

Aleksa Škundrić

FORCED PREGNANCY IN THE INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

Resume

The main purpose of this paper is to examine the crime of forced pregnancy within the framework of the International Criminal Law (ICL). The author notes that acts of sexual violence, including forced pregnancy, have long been neglected in the system of international criminal justice. The crime of forced pregnancy has particularly been one of the most controversial issues during the negotiations regarding the text of the Rome Statute of the International Criminal Court (ICC). Delegations from several states that prohibit abortion were concerned that the adoption of the crime will expose their nationals to the criminal prosecution for forced pregnancy. A solution was a compromise which moved the crime of forced pregnancy away from the original concept of its proponents – an emphasis of the crime, as it stands in the Rome Statute, is not on the denial of the abortion for women which have been forcibly made pregnant, but rather on the (physical) confinement of such women. Also, the result is a definition that is too complex to be of significant practical value, a demonstration of which is the fact that the ICC has just recently made its first judgement regarding the crime of forced pregnancy, even though this crime has been in the Rome Statute for more than twenty years. Having that in mind, the author argues that the crime of forced pregnancy is a classic example of the “overextension” of the ICL. Namely, the ICC should be responsible for prosecuting only the most serious international crimes which are of concern for the international community. Clearly, as it has been demonstrated in the Rome Conference, various states have very different opinions on this issue. Besides these topics, the author has also pointed out that the crime of forced pregnancy, within a framework of crimes against humanity and war crimes, is a distinct crime in relation to the crime of genocide. The main difference between those two crimes is in their material element.

Keywords: forced pregnancy, International Criminal Court, Rome Statute, crimes against humanity, war crimes.